

ERDÉLYI MUZEUM

XIX. kötet.

1902.

X. füzet.

Wesselényi Miklós.*

Csak sast nemzenek a sasok,
'S nem szül gyáva nyulat Nubia' párduca.
Thétisz nagy fija nem maradt
Chironnál, mikoron kardra veté szemét:
Berzsenyi.

Hiában marasztotta volna Kheiron Achilleust továbbra, ápoló karjai közül kibontakozott a hős, a mint elhivatásának öntudatára jutott s megindult a dicsőség sziklás ösvényén. Történelmi elhivatása a cselekedet terére ragadta tenni nagy dolgokat s vitte előre kitűzött céljai felé. A köznapi embert sodorja az idők árja s néha kénytelen kedvetlen érzéssel keblében, a balgatag kiesinyli a veszélyt s azt hiszi, hogy ellenszegülhet a hullámoknak, a nagyok az áramlatnak lehetőleg irányt szabnak idejében még, célokat tűznek ki, mintegy szövethoznak vele céltudatos munkájuk eszközlésére. Ha hajójukat a vizek árjába eresztik, az nem inog ide-oda a hullámok játékaiként, hanem erős kéz által kormányoztatik. Azonban a jó szerencse senkinek sem állandó kísérője s a végzet lesújthatja a hőst is dicső küzdelem után. Wesselényi a megyegyűlések küzdohomlokán vetett először szemét a kardra s azt nagy hamar hatalmas kezével megragadta s forgatta nagy bátran az ősi alkotmány védelmére, s kivívására a polgári jogoknak. Atyja kardját pillantotta meg a fiú, mint egykoron Theseus, szintén Kheiron nevendéke, kit anyja egy sziklához vezetett Troezen s Athéne közt s felemeltette vele a sziklát, a mely alatt atyja Aigeus athénei király kardja rejtett. Jó kard az, melyet az atya fia számára tartogat s rejt el a szikla alá, még jobb az, melyet fia előtt villogtat, előle el nem rejt,

* Elnöki megnyitó az E. I. T. nov. 9-iki Wesselényi emlékére tartott ülésén.

különösen ha olyan atyáé volt, mint a Wesselényi Miklós hasonnevű atya, kinek hamvaihoz méltán írhatta Berzsenyi:¹

A' Jók csudáltak, mint az Egész javát
Titkon segítő mennyei tüneményt,
Neved, dicsőült Wesselényi,
Rettenetes vala és imádott.

Wesselényi Miklós jeles nevelője Pataki Mózes 1814-ben hunyt el Kolozsvárt, kevéssel Velenczéből való hazaérkezése után, hova nevendékét s barátját kísérte, a ki ekkor épen tizennyolczadik esztendejében járt s atyját öt év előtt vesztette el. Örvendve jegyzi meg Kazinczy a még akkor ifjú Wesselényiről, hogy ő szeretve tisztelt nevelője testét Kolozsvárról Zsibóra küldé ki, „s megnyerte nagylelkű anyjától, hogy nevelő barátja atya mellé temetessék“. Ugyanezen V-dik erdélyi levelében kevéssel feljebb írja: „Wesselényi, Velenczéből jöven 1814-ben, felém kerüle az ő Patakiával, kit ekkor láttam legelőbb, s feleségem elnézván a két nem tanítót és tanítványt, hanem egymásra oly igen méltó barátot, őket *Carlo*snak és *Pozá*nak nevezte el s a kettő elhúlve s örömmel elhúlve fogadta el az igen szerencsés eluevezést“. Wesselényi az ismeretek szerzésében fáradhatlan volt, testi erejét és szellemi tehetéseit egyformán művelte s ő, a ki minden testgyakorlatokban első volt, a tudományokban is széles látkörre tett szert. Kazinczy Erdély első ifjának tartotta s mondotta Wesselényit s méltán s nagynevű atyját látta benne újjászületni erényeiben, lelkületében, hazája hű szeretetében s már 1810-ben e gondolatának ad kifejezést, W. Miklós az atyához írt e négysoros versében:

„Kétled-e, hogy lelkünk él, vándorol? Ott fene Cato
S lágyszivű Brutus, itt Wesselényi valék.
Erdély, szűnd keseredni fiad, nem holt el az, él még,
S hős lelke a régi fényre deríti Zsibót.“

Hogy mily nagy gondot fordított Wesselényi az atya fia nevelésére s hogy Pataki ebben mily hű szövetségese volt, meglátjuk a többi közt Kazinczy egyik erdélyi leveléből, a melyben írja: „A hét esztendő s gyermek atyjától veve leczkéket a lovaglásban

¹ 1810-ben.

Elhordá ezt a gyűlésekre s ezeknek egyikén, minekelőtte a főispán még bejött, a gyermeknek egy beszédet kelle tartani a rendekhez. Oh az én barátom neincsak ezt tevél! Képzeld, 14 esztendő korában egy maga által készített prédikációt elmonda a zsibói templomban. Anyja jelen volt s úgy sírt: de az öreg pap (is) sírt megszűnés nélkül; emberei pedig a templom előtt össze meg össze csókolták ő nagyságát, a méltóságos tisztelendő úrfit. Serdülvén, 1809. márcz. 23-án atya és fiú, az mint megyéje felköltjeinek vezére, a tizenhárom esztendő gyermek (született 1796 deczember utolsóján) mint atyjának segédje s a seregnek kapitánya Károlyba menének s a gyermek tiszt ott a nádor királyfi s a szatmári rendek előtt gyakoroltatá atyjának seregét. A nádor s minden jelen voltak álmélkodának a gyermek-férfin stb.“ E történet Kazinczyban fölbreszté a régóta szunnyadó költői szikrát s egy szép epistola megírására ragadta, a melynek kezdő sorait ide írom:

„Még a praetexta repdes válladon,
Ambróziát lehell szép üstököd,
S gyengéd orczádon s e kis száj körül
Rózsák virítnak, mint az Ámorén —
Legszebb, legbájosb Ámor önmagad:
S im a gynaceum csendes rejtekéből
Kiszökve, már a vérmezőre futsz,
Hogy ott azok közt léphess fel, kik az
Ádáz halálnak mennek ellenébe.“

Kazinczy ezt az epistolát még az 1809-dik évben írta.

A szerető atya s gondos nevelő elhunytá után az ifjú Wesselényire édes anyja intó, kérő szava állandóan nagy hatással volt. Ez a tiszteletreméltó asszony ép úgy vala védangyala s tanácslója nagynevű férjének, mint későbbi éveiben egyetlen fiának is az volt, s Kazinczynak az atyára vonatkozó szavait a fiura vonatkoztatva mondhatjuk: „Hová fogták volna őtet ragadozni megszelidíthetlen indulatai, ha ez a nagy asszony nem birt volna elég lélekkel elcsendesíteni oroszláni tüzét“.¹ Dicső atyja példája s oktatása a fiúnak legfőbb nyeresége maradt, s nevelőjének tanítása mélyen bevésődött emlékezetébe.

¹ Történeti Lapok I. 22. 1.

Gróf Széchenyi Istvánhoz követői közül első, ki hozzá szorosabban csatlakozott, Wesselényi Miklós volt. Szerencsés nap volt reájuk nézve az 1820-ik év második felének az a napja, melyen Debreczenben egymást először látták, mondhatnók egymásra találtak, mint a kik keresték egymást. Szép és jelentős napok voltak azok, melyeket Széchenyi a következő év július 31-ikétől aug. 3. — vagy 4-ikig Zsibón töltött Wesselényinél s mikor közelebről ismerkedtek meg s barátkoztak össze. Nem áll ugyan az, hogy W.-t Széchenyi hódította volna meg a közéletnek, de bizonyos, hogy nagy és üdvös befolyással volt reá. A mi Wesselényit hosszú időn át Széchenyitől leginkább elválasztotta, az, mint Toldy Ferenc helyesen jegyzi meg, a megyei hatalom erősítése s a vis inertiae elméleteiben rejlik.

Csak nemrég leplezték le Wesselényi Miklós szobrát Zilahon, az ottani ünnep országos ünnep volt, mint a hogy a nagy alkalomhoz illett is. Bizonyára a késő jövőendő is Wesselényiben nemzeti nagyságunk egyik legfényesebb alakját fogja szemlélni csodálattal s a kegyelet és hála érzéseivel szívében. Itt nem W. életét szándékozzuk megírni, még vázolni sem, sokoldalú munkakörére sem fogunk kiterjeszkedni, kiváló tehetségeit nem elemezzük, fejlődő nagyságát s a nagyságnak azon vonását, mely testi szemének vakulásával benne mind élesebben látó politikust tüntet elő, nem fogjuk részletezve kijemelni, sem ékesszólásának szíveket s elméket megnyerő s megostromló erejét nem fogjuk az elért hatásokban kitüntetni, csak egyre kívánunk emlékeztetni Wesselényiben, a nemzeti érzésre, mely egész lényét át- és áthatotta s ezen érzés kettős megnyilatkozására: egyfelől a nemzeti nyelv iránt való hű buzgalmban, másfelől a két magyar haza egyesülésére irányuló olthatatlan s mind magasabban lángoló vágyódásában. Ezen érzésnek számtalan bizonyítékai közt, mind különösen megkapókat W. két kiadatlan beszédét s egy kiadatlan levelét kívánom ezennel közzé tenni, mely beszédeknek csak egyikét mondta el, a másikat valamely okból el nem mondhatta. Nagyon is idején van, hogy Wesselényi irodalmi hagyatékát teljes egészében közkincsésé tegyük s ez okból lángelmének minden legkisebb megnyilatkozását, legyen az egy rövidke levél, egy röpke gondolat, egy emléklap, nagy utánjárással rejtekeikből napvilágra hozva, a míg nem késő, összegyűjtve tegyük

lehetővé azt, hogy összes irodalmi hagyatéka minél előbb közkézen forogjon a jövődő nemzedékek hasznára, irodalmunk díszére. Minél inkább fogjuk ismerni Wesselényit, annál nagyobbban fogjuk látni. Szónoklatai megkapók, megrázók, elragadóak. A tüzet, a mely benne él s belőle kitör, közli s érezteti hallgatóival, ellenségei az égés-sebet érzik, barátai a tűz melegét.

Pozsonyban az 1830-iki rövid országgyűlésen mint főrendi tag volt jelen s az ellenzéki követekkel s ezek közt felsőbükki Nagy Pállal egyetértőleg minden igyekezetével azon volt, hogy a nemzeti nyelv a nunciumokban is nyilvánuljon, sőt az Ő Felségéhez intézendő feliratokban is. Ép ezen tárgyban tartotta itt következő beszédét a főrendiház október 5-iki ülésén. A beszéd így hangzik:¹

„Minden nemzetnek vele született s oly jusa saját nyelvén szólani, melyben gátolni éppen oly vétkes, mint veszélyes. Nem lehet ezen just elidegeníteni, nincs ez ellen praescriptio.

Egy ország gyarapodása s állandó volta sem polgári alkotmányától, sem nyelvtől egyedül nem függ, hatalomra, erőre ezek (külön-külön) még nem emelik, nem ezek teszik azon benne mindent elébozni tudó erőt, hanem *nemzetisége*; ez az a folyam, mely jóltevőleg éleszti s gazdagítja nemzete lételének földjét s azt minden szép, jó s hasznos előhozására termékenyíti. Ha ezt körülmények apasztják, meesevészik a nemzet, ha pedig akár keblében, akár künn levők vagy bármi hatalom is erőszakosan gátolja, veszélyre árad, partjait mosva nő s zajgó habjai szaggatva rontják keresztül, s magokkal ragadják a gátló akadályokat.

A nemzetiségnek legfőbb segédje s oltalma a *nyelv*, főként oly országban, mint hazánk, melynek körét többféle nemzetségek lakják, ez s csak ez az a kötés, azon khémiai foglalo-szer, mely a különböző részeket együvé s egy célra egyesíti. Érezték ezt eleink s azért hazai nyelvünket, mint nemzeti létünk palladiumát őrizték; ennek megtámadása mily érzékenyül fáj s mely rázkódását okozza a közeseknek, kedvetlen példa mutatta. Elesmerte a honi² nyelv terjedésének szükséges voltát II. Leopold böles királyunk, midőn 1790-ben költ leírásában azt nyilatkoztatta ki, hogy ámbár ezen országnak többféle lakosai különböző nyelveket beszélnek, de Ő Felségének nyilvános akaratja az, hogy mint hazai nyelvre a ma-

¹ A m. németi-i könyvtár egyik colligatuma tartalmazza Wesselényinek úgy ezt a beszédét, mint egy másikat, a melyről a lapszálon megjegyzi gróf Gyulai Lajos, hogy azt el nem mondotta.

² W. *honnyit*-t írt, itt is, mint másutt, én a jelenlegi írásmódot követem.

gyarra fordíttasson legfőbb ügyelet és gond. Ily lélektől vezérelve hoztak az ország egybengyűlt rendei azóta több törvényeket, főként most uralkodó kegyes királyunk kormányja alatt, melyeknek a magyar nyelv terjesztése s gyarapítása czélja. Mielta idegen nyelvek hazánkba történt becsúszása s a nem magyar beszédnek köztünk való terjedése szükségessé tették, hogy a magyar nyelv pártolására törvények hoztassanak s miolta az idegen s nem magyar nyelv kedvelői egy holt nyelv palástja alá rejteznek, mind azon lépések, melyek törvényhozásunk által e tárgyban tétettek, egymást követő elhaladásra mutatnak s a mindenben, de kivált akarat tárgyiban káros erőltetés elkerüléseért csak lassanként akarták a nem magyar nyelvet hazánkból eltávoztatni, de e tárgyról eddigelé hozott törvényeink ezen szándéokra vezetők s mind erejükben, mind kiterjedésükben nevedők voltak. A még koránt is el nem ért czél s az előbbeni cselekvésmódnak kötelességben álló megfelelés szükségessé teszük, hogy előlépéseink e tárgyban egymást nyomton (így!) kövessék s haladék nélkül történhessenek. Egy ily előlépés, melyet közkívánság szült s ápolgat, ezen mostani cselekedete a Tekintetes Statusoknak.

Azon ellenvetésekre, melyeket e tárgyban az Ország Bírája¹ Nagyméltóságától volt szerencsém hallani, tisztelettel ezeket jegyzem meg:

Formájára nézve a Tekintetes Statusoknak és Rendeknek ezen cselekedete vélekedésem szerint nem hibás. Ugyanis azt tették, a mit eddig is örökké tehetek volna, s a mihez örökre kétség alá nem hozható jusok marad, t. i. anyai nyelvükön szólaltak meg. Valamint ezen tárgyban senki hatalma őket nem kötheti meg, úgy ezen cselekvésre semmi engedelemre, vagy megegyezésre szükségük nincsen. Azt sem vélem, hogy ez által a Nagyméltóságú Főrendeket legkisebnyire is megsértették volna, mert a Tekintetes Kk. és Rendek ezt bizonynyal azon belső meggyőződésből tették, hogy a Nagyméltóságú Főrendek, kik magok is magyarok, s velük egyforma érzéstől lelkesítve ugyanazon czélra törekednek, azt elnezni nem fogják, sőt ezen hiedelem által megtisztelő bizodalmat mutattak a Nagyméltóságú Főrendek iránt, valamint országunk szívesen tisztelt Nádorához is, meg lévén abban győződve, hogy Ő cs. kir. Főhercegsége, ki magát hazánk boldogításának áldozta, nyelvünk előmenetelét is akarja, mely hazafíú buzgóságának oly sok hálát érdemlő bizonyságait is adta; tudják azt a Karok és Rendek, hogy Ő cs. kir. Főhercegsége azon harminczhat esztendőök lefolyta alatt hazánkért tett minden magyar előtt elfelejthetetlen munkálkodásai közt, valamint törvényeinket s polgári alkotmányunk

¹ Cziráki és dienesfalvi gróf Cziráky Antal.

lelkét egész kiterjedésében s mélységében magáévá tette, úgy nyelvünket is megtanulta, sőt, a mit, fájdalom! nem minden magyar tesz, tisztelt belső körében házának gyakorolja is.

A mi ellenvetések az izenetek magyarul leendő folyamatjának tárgyára nézve tétettek, azok részszerint azon nehézségeket illetik, melyek a dolog ezen új módon való folyásából származnak, részszerint az Ó Felségéhez történendő felírásoknak magyarból deákra történendő fordításából származó idővesztést érdeklík:

Lehet, hogy ezen új mód nagy nehézségekkel leszen egybekötve,¹ de nincs oly hasznos újítás, mely nehézségektől ment legyen, a hol s a míg ezektől való undorodás uralkodik, ott és addig javítás nem történhet. Bizonyynyal ha azon hasznok megfontoltatnak, melyek ezen előlépésből nyelvünk terjesztésére, művelésére, fontossá való tételére s ez által a menzetieségre háramolnak, valóban akármi előfordúlható nehézségek is kicsinyiségeknek kell, hogy tessenek.

Hogy a nunciümök magyarul való írásából nagy idővesztés történjen, nem gondolom, mivel az 1805-dik törvényezikkely világosan azt mondja: „*Ut jam his Comitibus Repraesentationes ad suam Majestatem Sacratissimam columnaliter latino et hungarico sermone concinnentur*“ s így egyik nyelvről úgy, mint a másíkról mondja ezen törvény: *ut concinnentur*, azaz hogy „azon irrattassanak“, nem szólván fordításról, hogy pedig egyiknek éppen oly gondosan kell megírva lenni, mint a másíknak, azt az ugyanazon ezikkelyben kifejezett oka ezen törvénynek bizonyossá teszi: „*ad anteventendos etiam dubios verborum ne fors occurrentes sensus*“, ha tehát egyik nyelven éppen oly gonddal s vigyázattal kellett eddig is a Repraesentatióknaak íratni, mint a másíkon, úgy természetesen egyiknek írása éppen annyi időt kívánt, mint a másíké. Bizonyos, hogy az eddig való mód szerint a deákból magyarra történt fordítás sok időbe nem került. Ez vagy annak bizonyosága, hogy azon fordítás csak sietve s gondatlanúl történt, melyet fél nem tehetek s ha eddig olykor úgy lett volna, meg vagyok győződve, hogy ezután történni nem fog, mert a törvénynek mint szavai, mint czélja ellen lenne, vagy pedig, a mit inkább is hiszek, azt mutatja ezen fordításnak eddig tapasztalt kevés időbe való kerülése, hogy ezen fordítás valóban nem is oly nehéz, ha tehát eddig hamar megtörtént a deákból magyarra való fordítás, miért kellene ezentúl a magyarból deákra leendő fordításra oly sokkal több idő.

Azt is hallottam es. kir. Fő Herezeg, Nagyméltóságu Főrendek, hogy nem ideje most ezen újításnak. Igen is, én is azt vélem, hogy ezen lépésre illő idő nem most vagyon, hanem ezelőtt már öt századokkal lett volna, azon dicső korban, midőn a magyarnak

¹ Azt gondolom, hogy az eredeti szöveg így hangzott s nem mint másolatomban áll: „nagyon is leszen nehézségekkel egybekötve.“

hatalmas karjai önnön nemzete lételét mindea veszélyek közül kivívva az Európára rohanó vad csoportok ellen erős gátat formáltak s a művelődésnek s keresztény hitnek paizsai voltak, akkor kellett volna, hogy törvényhozásában s közdolgai folytára anyai nyelvét kezdje használni, de a béke s nyugalom napjai nem derültek neki annyira, hogy nyelvét e végre eléggé kimívelhette volna. Deák nyelven szivárogtak volt által hozzánk a tudományok minden nemei, ezt tartotta meg nemzetünk törvényei nyelvének is. Egy nemzet általváltozik azon nemzetté, melynek nyelvét elfogadja; holt nyelv gyakorlása azért kevesebbé veszedelmes, mert azzá válni, a mi már megszűnt lenni, nem lehet, de (azért ez is) eléggé káros, mivel gátolja az anyai nyelv terjedését, művelődését s azt tekintetere s belső értékére nézve csak alsó polezon hagyván, utat nyit más idegen nyelvek bécsúszására is. Így történe ez hazánkban, egy holt nyelv járma alatt nyögve nyelvünk tudományi pallérozódást s ez által nagyobb becsét nem kapott. Idegen nyelvek kezdtek mind inkább az anyai helyét elfoglalni s leginkább csak egyes hazafiak szép igyekezetének lehet köszönni, hogy nyelvünk mind ezen visszas környülmények közt azon műveltségre kapott, melylyel most már valóban dicsékedhetik. Nemzeti hív érzés terjesztette, hála az egeknek! az ez iránti buzgóságot, el van már terjedve országszerte az anyai nyelv előmozdításának óhajta. Nem úgy tekintem én Nagyméltóságú Főrendek! a Statusok és Rendeknek ezen lépésüket mint egy csak közöttük származott újító szándékot, épen nem, a kor lelke által szűlt s a nemzetiség által magáénak vallott közkívánságnak következése ez. Valóban ez úgy jelenik meg itt, mint a közvélekedésnek első szűlöttje, ezt pedig okosság s kötelesség rokonérzéssel fogadni el, mert a közvélekedésnek magzatja ez, mely ha megtagadtatik, s megvetetik, lehet, hogy sokáig rejtve marad, de nő s neki erősedve hatalommal lépik fel, kemény számadásra szorítja azokat, kik tőle atyai jusait eltartoztatták.

Mindezekre nézve vélekedésem ez: hogy a Tekintetes Statusoknak ezen hazafiúi szándékból származott és bizalomtól vezetett lépésüket fogadjuk el; hogy ha pedig a fordításból származó idővesztést kelletik kimélni, legjobbnak vélem, hogy az Ó Felségéhez történendő felírások is magyarul menyjenek. A Tekintetes Statusokkal és Rendekkel kezert fogva kérjük meg kegyes királyunkat ennek elfogadására, fiúi bizodalommal reméllem, hogy a magyarok kegyes királya nem fogja ellenzeni, hogy a magyarok hozzá magyarul szóljanak“.

* * *

Wesselényi Miklós 1830. okt. 11-dikén ugyanazon tárgyban, mint megelőző s imént közölt beszéde rendjén óhajtott ismételt

felszólalni, beszédét le is írta, de mint gr. Gyulai Lajos a birtokban levő másolat felső lapszélén megjegyezte, azt el nem mondta, hogy miért nem, annak okát nem adja.

A beszéd így hangzik:

„A magyar nyelv ügye a hazai nyelven írott nuncium formájában ezen Nagytekintetű Tábla előtt újra megjelenvén, ezen tárgyban alázatos vélekedésem a következő:

Azon észrevételek s ellenvetések, melyek mellett a Nagyméltóságú Főrendek előbbi ülésükből a Tekintetes Rendek nunciumát visszaküldötték s melyekre azoknak feleletje előttünk vagon, valamint a mik most itten mondtak, két részre ágoznak.

Elsőbben, azon mód és út, melylyel a nuncium idejövése történt, hibáztatott.

Másodszor, az izenetek magyarul való írásának sikeres volta s kivihetősége szenvedett ellenvetést.

A mi az elsőt illeti, Nagyméltóságú Főrendek! valójában kétséget sem szenved, hogy a kölesönös bizodalom s tisztelet veszedelmeztetésével a Tekintetes Statusok olyat tettek volna, a mi hatások körén túl vagon, ha a Nagyméltóságú Főrendeket akarták volna valamire kénteleníteni, de a Tekintetes Rendek csak maguk cselekvésük módjának szabták ki útját, a midőn magyarul írtak s küldötték által izeneteiket. Anyai nyelvükön szólalván meg, egy oly minden nemzettel s annak minden tagjával közös velük született jusokkal éltek, mely a természetes igazok közé tartozván, semmi ellenszólás akármilyen hosszasan gyakorlásával is se soha kétség alá nem jöhet, se gyengülést nem szenvedhet.

Ha polgári alkotmányunk szerint mind a két táblát mint egy és ugyanazon testet tekintem, semmit sem látok természetesebbnek, minthogy azon test tagjainak egy része a más rész hason tagjaival nem más, nem idegen, hanem saját organumai által közlekedjék, egy nemzetnek pedig ezen polgári életét fenn tartó organuma más nem lehet, mint tulajdon nyelve.

A mi a magyar nunciumnak hasznos vagy káros, kivihető vagy ki nem vihető voltát illeti, bátorkodom előre bocsátani azt, a mit örömmel merek állítani, hogy t. i. ezen Nagytiszteletű Táblánál bizonynyal senki sem kételkedik (abban), hogy az anyai nyelv mily szükséges és hasznos eszköze legyen a nemzeti fennállásnak s gyarapodásnak. Mint (így!) régebben, mint most ezt fejezték ki a Méltóságos Főrendek. Ezen meggyőződésből történtek sok s örök emlékezetet érdemlő áldozatok (így!) a nyelv ügye előmozdítására. Közönségesen el vagon esmerve ennek szükséges volta. Minden nyomton (így!) halljuk s mindenki szereti pengetni azon szép szavakat, hogy igen is nyelvünket pallérozni s terjeszteni kell s hogy azt

valóban miveljük s terjesztjük. De Nagyméltóságú Főrendek! ves-sünk egy tekintetet nyelvünk sorsára s állapotára. Minekutána nemzetünknek magában álló függetlensége, külső nemzetekre volt erős hatása, virágzott kereskedése, már nagyra nőtt gazdagsága, nemzetünknek ezen szeretett édes magzatjai lassan lassan elhunytak, a dicső nemző még forróbb szeretettel s aggodalommal szorította keservektől zúzott kebeléhez azon még fennmaradott, habár gyakran rongált s olykor gyengélkedő, de férfias erővel bíró s szép reményeket nyújtó első szülöttjét, polgári alkotmányát s ennek édesen mosolygó testvérét, a honi nyelvet. Ennek csecsemő korától fogva viszontagságok között töltenek¹ napjai s csak a Magyarok Istene tartotta meg olykor végveszélylyel fenyegetett életét nemzője gyámolására; sanyarúságok szenvedése alatt lassan nőhetett, mégis rejtve erősedett s fejlődtek keesei. Ezen már most, hála az egeknek! bájjal s méltósággal virító szűz még most is atyai hajlékában, fájdalom! sem azon szívességet, sem azon tiszteletet nem találja, melylyel hozzá tartoznának. Vakon utánzó divat s félreértett s félrevezető elegancia vadászása kiküszöbölte a gazdagok társaságaiból s a szép nem köréből, ifjúi mágnásaink között csak ritkán jelenhet meg, de nem kap ott enyhelyet, idegen nyelven beszélnek azok untalan, nem diákul ugyan, igen fontos okból, hanem többnyire németül aljas² kimondással s francziáúl, sokan úgy is töredezve. A magyar szó közön-ségessé tételének számtalan akadályok vagynak téve, egyfelől gazdag birtokosok minden gazdasági dolgaikat csak német nyelven folytatván, számtalanokat kényszerítenek ezen nyelv megtanulására a magyar elmellőzésével. Másfelől egész helységek, hol régen csak magyar beszéd hallatott, a földesurak e tárgygyal való nem gondolásáért más nyelvet beszélők-ké váltak s az addig idegen nyelven szólók megmagyarosítására, a mi pedig leginkább, sőt egyedül a birtokosoktól függ, alig történik az egész országban egy-két helyt valami. E szerint édes honi nyelvünk, melynek gyarapításáról s terjesztéséről annyit beszélünk, szinte csak tudósainknak nagyon megszorított s gyakran terhes szükséggel küszködő munkálkodási körébe van szorítva, számkivetésbe küldve az ország kevésbé mívelt társaságaiba, pusztákon tévelyeg, falukba vonja magát s esárdákban sinlődik. Most Nagyméltóságú Főrendek! midőn nyelvünk a közvélekedés hatalmas óltalma alatt mostoháinak kezei közül kiszabadulva szerényen s bizodalommal jelenik meg itt ezen tisztelt hajlékban, mely ezen legszebb örökéhez szent jusa van, a Nagyméltóságú Főrendek, kik legmegbiráltabb³ s legkötelesebb őrzője mindennek,

¹ Hibásan *töltének* írva.

² A bécsi fiakerek nyelvén.

³ Leghívatottabb.

a mi nemzeti, akarnák-é szeretet nélkül. atyafiságtalan kezekkel visszataszítani. Nem lehet ez, mert hazafiak s magyarok ülnek itt.

Császári Királyi Főherceg! Nagyméltóságú Főrendek! Egy nyelvet kedvelté költők s a szép nem teszi, belső mívelését a tudósok adják, de csak akkor bír igaz becesel, valódi méltóságát s erejét az adja meg s örökre maradandó volta csak akkor van bátorságban, midőn a törvényhozás nyelvévé válik, csak ez által lesz közönségessé s szükségessé azok közt, kiknek hatalmában van annak terjesztése.

Azon akadályokról szólva, melyek meggyőződése szerént egyedül tartóztatták eddig is ezen tárgyban a Nagyméltóságú Főrendeket (t. i.) annak kivihetőségétől, azon fontos okokhoz, melyeket a Tekintetes Karok és Rendek eléadtak, csak azon megjegyzést bátorodom tenni, hogy ha ez a dolgok folytát terhesebbé s huzamosabbá fogja tenni, ezen nehézég a közelebbi s ezen túl tartandó ország gyűlésein is fenn fog maradni, hogy pedig később magyar nunciümök legyenek s lehessenek, azt már a Nagyméltóságú Főrendek is méltóztattak kifejezni, sőt a jövő országgyűlés igen fontos tárgyait meggondolva igen jónak látom, hogy a dolgok folytatásának ezen újabb módja már most vétessen szokásba, hogy majd akkor a beleszkás által könnyebben s jobban mehessen.

Hogy a nunciüm magyarul való írása a nyelv előmondítására igen hasznos, ha különben is a legbizonyosabb igazság nem lenne, bizonyítja azt az 1805-diki 4-dik (törvény) czikkelynek kezdete, mely a felírásoknak magyarul leendő írását parancsolja ezen szavai-val: „*ad promovendam amplius linguae patriae culturam annuente sua Majestate Ssima SS. et OO. d creverunt*“. Igy elismerve a magyar nyelv szükséges voltát s hogy erre annak itt s ily móddal való használása is nagy és szükséges eszköz, miért halasztanánk ily hasznos dolgot még továbbra.

„*Rusticus expectat, dum defluat amnis,*

At ille labitur labeturque in omne volubile aevum“.

„Még nem jött el ideje!“ ezen mondás többnyire úgy is olyan palást, melybe az erő — vagy akarat nem léte szokta bölcsesség formájában rejteni meztlen tagjait.

Melyekre nézve én vélekedésemet a Nagyméltóságú Főasztal-nok Mesteréhez¹ esatolom“.

* * *

A levelet báró Wesselényi Miklós régi meghitt barátjának, gróf Wass Györgynek Pozsonyból írta, 1833. januárius 8-dikáról keltezte.

¹ Illésházi gróf Illésházy István.

Az a körülmény, hogy Wass György Wesselényi Miklósnak meghitt barátja volt, ha előbbiről semmit se tudnánk, magában véve is nagyfontosságú életrajzi adat volna, mert Wesselényinek csak olyan férfiú lehetett benső barátja, ki hazája javáért lángolt s azért minden áldozatot készségesen meghozott volna; a becsület dolgaiban úgy érzett, mint Wesselényi, a rettegést nem ismerte mint ő, szókimondó volt, mint barátja s hozzá hasonlóan mívelt és felvilágosodott. Wass György tanulmányait a rosnyai lyceumban kezdte s folytatta s a selmeczi bánya-akadémiában végezte, azután katona lett s mint ilyen, a francia hadjáratban részt vett s a „Kanonen-Kreutz“-ot megkapta. A háború bevégeztével gazdasággal s Tresztyán Zarándmegyében bányászattal foglalkozott s ezen a téren is kitüntette magát. Az 1832—36-diki országgyűlést 1832. decz. 16-dikára hívta volt össze a király, tényleg megnyílt decz. 20-dikán. Ezen országgyűlésen is az ellenzéknek egyik vezérférfia felső-bükki Nagy Pál volt. Kölcsey Ferencz is jelen volt ezen az országgyűlésen s erről szóló naplója kezdődik 1832. decz. 11-dikével s végződik 1833. augusztus 19-dikével. W. Miklós csak 1833. május 5-dikig volt jelen, ekkor haza jött Erdélybe.

A levél következő:

„Kedves Barátom!“¹

„Itt, a Magyar Ország integritása megkivánásának folytában a' partium és egész Erdély visszacsatoltatásának ohajtása jelentetett ki. Ezen tárgyat itt sok ember nem meri annyira remélni a' mennyire ohajtja; — ennek fő oka az, hogy a' mi Bécsbe lakó — vagy ott megfordult erdélyi nagy Uraink ott — és itt azt hitették el sokakkal, hogy Erdély a' Magyar Országgal leendő egyesüléstől egészen idegen. — Mindazonáltal a Rendek ezen tárgyban egy igen lelkes és alapos munkát dolgoztak, mely ma a Circulusban² nagy helybenhagyással elfogadtatott.

A' kormányt ere reá birni egyedül való — de bizonyos mód az, hogy Erdély is az egygyesülés kívánatát melegen 's nyilván ki fejezze. — Nem lévén most az Erdélyi Rendek országúl egyben gyűlve, ezen lépést az egyes VMe gyéknek 's Székeknek kell tenniök — Alsó-Fehérnek az egygyesülés ohajtását ki fejező Levelét

¹Az orthographia s interpunctio az eredeti levélnek teljesen megfelelő. A levelet azonban W. tollba mondotta s csak végső szavait írta maga.

²Bartal Antal jeles munkájában „A Magyarországi Latinság Szótára (Budapest, 1901.) a *circulus* szó ezen (*kerületi ülés*) jelentését nem adja.

már több M. országi VMegyék kapták 's itt igen jó benyomást tett; de most nem a' Törvényhatóságokhoz kellene VMegyéinknek Leveleiket ítasitniok, hanem egyenesen az ország gyűléséhez úgy mint 1790-be.

Ezen kinyilatkoztatást Követeik által kellene ide fel küldeniek, vagy pedig itt lévő Erdélyieket kellene annak benyújtására 's a' dolog eszközlésére felhatalmazniok.

A szászokat is szükséges lenne ezen lépésekre reá birni. E mellett az is igen hasznos és illő lesz, ha mentül több s többféle személyek aláírásával egy vagy több petitiok fognak benyujtatni, ezekben igen jó lesz, hogy Polgárok 's Kereskedők is mentől számosan írják magokat alá; — sőt igen fontos lenne, ha egész Helységek 's Communitások neveiben is történnének aláírások. — Természetes hogy mindenfelé meg kell az emberekkel értetni, hogy az egyesülés mellett nevezetesebb municipalis rendszabásaink meg maradhatnak, úgy a vallás dolgába — só árába stb. változás nem történe.

Olly fontos ezen tárgy, minél Hazánkra nézve nagyobb 's boldogítóbb következeseket árasztóbb nem lehet: — ez a' jók legnagyobb buzgóságát 's részvétét kívánja 's érdemli. — Embereket kell kiszemelni 's megbizni, kik az Ország különböző részeibe, 's a' VMegyék közelébb tartandó gyűlésein a' dolgot sürgessék 's eszközjék. Mindenfelé menni kell a' jó Hazafiaknak, hogy mint Apostolok terjesszék a' Haza igéjét. Tsak fáradhatlan munkásság 's egyetértés által lehet — de azzal bizonnyal is fog ezen felséges czél eléretni. — Segitse a Magyarok Istene e' tárgybeli fáradozásodat

maradok

barátod

*Wesselényi Miklós.*¹

Báró Wesselényi Miklósnak még két gróf Wass Györgyhez írt levele van birtokomban. Úgyszintén Wesselényinek a közölteken kívül még két beszédét bírom s Fessler Ignác Aurélnak Sareptából hozzá intézett levelét.

¹ *Segitse* stb. s az aláírás W. saját kézírása.